

sítményűek például a cukrászok (43%), a keramikusok (42%) is.

A szerző az 1994. és 2008. évi adatok összehasonlítása alapján megállapítja, hogy a foglalkoztatottak száma alig változott, viszont 2008-ban sokkal több közműipari vállalat szerepelt a regiszterben, és csökkent az egy vállalatra jutó foglalkoztatottak száma.

A foglalkoztatottak egy regisztrált kézműipari vállalatra jutó száma 1994-ben 11 fő, 2008-ban (országosan) 9 fő volt. A takarítóvállalatok 2008. évi száma például az 1994. évi több, mint háromszorosa. A hidegburkolók és a parkettázók 1994. évi 8, illetve 6 fős vállalati átlagléttszáma 2008-ig 3 főre csökkent. Más szakmákban ennél is nagyobb a változás, és alig van olyan szakma, amelyet a vállalati átlagléttszám növekedése jellemzett. (A szerző óvatosságot ajánl a foglalkoztatás adatainak kezelésében, mert például az épülettakarítók egy része kimarad a munkaügyi és adózási nyilvántartásokból, ha nincs a munkavállaló bejelentve, illetve az értékhatárnál kisebb az éves árbevétel.)

A cikk rámutat, hogy a regiszter adataira alapozott 2008. évi összeírás szerint kevesebb mutató érhető el, mint a teljes körre végrehajtott kérdőíves adatgyűjtéssel. Ez indokolja, hogy a fontosabb szerkezeti adatokat például az építőipar szakstatisztikájába illesszék. A szerző szerint a regiszter jelenlegi mutatókörét nem lenne indokolt felduzzasztani olyan kiegészítő ismérvekkel, amelyek alapján a többféle ágazathoz tartozó (szakosított) tevékenységek bemutatathatók. További adategyeztetéseket igényel, hogy a szakmajegyzéket megfeleltessék az Európai Unió ágazati osztályozásának, és ezzel a kézműipar statisztikája összekapcsolható legyen a többi gazdaságstatisztikával.

Nádudvari Zoltán,

a KSH ny. főtanácsosa

E-mail: nadyzol@freemail.hu

Elbert, M. – Fuegi, D. – Lipeikaite, U.:

Az afrikai közkönyvtárak mint a fejlődés és az innováció motorjai?

(Public Libraries in Africa – Agents for Development and Innovation? Current Perceptions of Local Stakeholders.) – *IFLA Journal*. 2012. 38. évf. 2. sz. 148–165. old.

A tanulmány letölthető:

http://www.ifla.org/files/assets/hq/publications/ifla-journal/ifla-journal-38-2_2012.pdf

A tanulmány annak a felmérésnek a módszertanát és előzetes eredményeit mutatja be, amelyet az Electronic Information for Libraries (EIFL) nevű nonprofit szervezet és a piackutatással foglalkozó TNS Research International végzett Ghánában, Kenyában, Tanzániában, Zimbabweben, Etiópiában és Ugandában 2011 januárja és júniusa között.

Az 1999-ben létrehozott, hollandiai székhelyű EIFL fő célkitűzése a fejlődő országok társadalmi-gazdasági gyarapodásának elősegítése a könyvtárak, e megkerülhetetlen tudásközpontok infrastruktúrájának bővítése és szakembereinek képzése révén. Az érintett államok polgárai ugyanis a nyilvános könyvtárakon kívül sehol máshol nem juthatnak minőségi információkhoz, számítógéphez és internethez. Ugyanakkor éppen azokban az országokban mutatkozik a legnagyobb forráshiány, amelyeknek a leginkább szükségük volna jól működő kulturális intézményekre. (Minderről – saját tapasztalatok alapján – részletesen szólt *Rózsa György* 1995-ös „Kulturális örökség és információs társadalom”, valamint 2004-ben napvilágot látott „Ante-equilibrium. Vitairat a fejlődő országok esélyegyenlőségéről” című könyvében.) Az itt ismertetendő kutatás célja, hogy feltárja, miként viszonyulnak a könyvtárakhoz a kormányzat, a helyi közigazgatás, a különféle közintézmények képviselői, a média munkatársai, a könyvtárakat használó vagy éppen elkerülő állampolgárok; hogyan véle-

kednek saját szerepükről a könyvtárosok; végül, hogy segítséget nyújtson a szponzorok és a nagyközönség hatékonyabb megszólításához.

Mint a szerzők megjegyzik, az efféle vizsgálatok korántsem számítanak szokatlannak a világ más tájain. Az Egyesült Államokban először a Public Agenda nevű, széles körű kutatási tevékenységet folytató New York-i nonprofit szervezet végzett hasonló felmérést 2006-ban. Az általuk megkérdezettek többsége szerint minden közösségnek szüksége van prosperáló könyvtárra, hogy életerős maradjon. A válaszolók 71 százaléka úgy vélte, a könyvtárak megfelelően gazdálkodnak a közpénzekkel, és több mint felük az ellen sem tiltakozna, ha több adót kellene fizetnie a helyi könyvtár fennmaradása érdekében. Az ohioi központú Online Computer Library Center (OCLC) 2008-as felmérése szerint többen állítják, hogy támogatják könyvtárukat, mint ahányan ténylegesen megteszik. A kutatók alig találtak összefüggést a könyvtár látogatottsága és patronálása között, amiből azt a következtetést vonták le, hogy a támogatásért folytatott kampányoknak inkább a könyvtárakat elkerülő csoportokat kell megcélozniuk. A választott tisztségviselők túlnyomórészt jóindulatúan viseltetnek a könyvtárak iránt, de ez nem feltétlenül mutatkozik meg a finanszírozásban. Nagy-Britanniában a Múzeumi, Könyvtári és Levéltári Tanács (Museums, Libraries and Archives Council – MLA) 2010-es kutatása szerint a megkérdezett könyvtárhasználók 74 százalékának életében a könyvtár alapvető vagy nagyon fontos szerepet tölt be. A könyvtárat nem látogatók 59 százaléka hasonlóan vélekedett a bibliotékák közösségben játszott szerepéről.

A 2011-es afrikai felmérést végzőknek mindjárt a kezdet kezdetén két nehézséget kellett legyűrniük: egyfelől jóformán semennyi információ nem állt rendelkezésükre a helyi könyvtári hálózatokról, másfelől az EIFL által

alkalmazott módszereket korábban sohasem próbálták ki a kontinensen. A hat országból származó válaszadókat (hetvennégy könyvtár olvasóit, az intézmények húsz kilométeres körzetében élő, de a könyvtárat nem látogató személyeket, könyvtárosokat, helyi és országos hatáskörű szerveknél dolgozó tisztviselőket, összesen 3874 főt) véletlenszerű és célzott mintavétellel választották ki, majd kérdőíves, illetve mélyinterjú módszerrel kérdezték ki.

Az egy főre jutó bruttó nemzeti jövedelem (gross national income – GNI) Ghána kivételével egyik célországban sem éri el a Világbank által alacsonynak minősített ezer amerikai dolláros szintet.

Etiópia 83 milliós lakosságának 17 százaléka él városi környezetben, 77 százaléka napi két dollárnál is kevesebbet keres. A becslések szerint a felnőttek 36 százaléka tud írni és olvasni, a teljes népesség 0,75 százaléka használja az internetet. Megbízható statisztikák híján az országban található könyvtárak számát közel kétszáznegyvenre becsülik, amelyek közül hatvanhat a fővárosban, Addisz-Abeában és környékén működik.

Ghána 24 millió lakosának több mint fele városi környezetben él. A bruttó hazai termék (gross domestic product – GDP) értéke 2010-ben meghaladta a 31 milliárd dollárt. A lakosság 53 százaléka napi két dollárnál kevesebből próbál megélni. A felnőtt írni-olvasni tudók arányát 65 százalékra, a teljes népességen belül az internethasználókéét 9,5 százalékra teszik. Az 1950–1960-as években kiépült és egészen az 1980-as évekig virágzó ghánai közkönyvtári rendszer a gazdasági teljesítmény visszaesése és a csökkenő támogatások miatt erőteljes hanyatlásnak indult. Az intézmények az alacsony költségvetés, a nagyon alacsony fizetések, a gyenge színvonalú szolgáltatások és a korlátozott internet-hozzáférés szorításában vergődnek. Az ország könyvtárügyét, tíz regionális könyvtárat és az ezek fi-

ókhálózatához tartozó ötvenkét intézményt az oktatási minisztérium alatt tevékenykedő szakbizottság (Ghana Library Board – GLB) felügyeli. A 195 egyéb könyvtár szakmai és technikai segítséget kap a testülettől, pénzügyi támogatást nem. Nemzeti könyvtár híján ennek funkciói (például a köteles példányok megszerzésének és a nemzeti kulturális örökség megőrzésének feladatai) megoszlanak az egyetemi könyvtárak és a pánafrikanizmus eszméjének szószólójaként ismert George Padmore-ról elnevezett kutatókönyvtár között.

Kenya 40,5 millió fős lakosságának 22 százaléka él városi környezetben. Az ország GDP-je 31,4 milliárd dollár, az emberek közel 40 százalékának napi bevétele nem éri el a két dollárt. A felnőttek között az ími-olvasni tudók aránya 74 százalék, az internetet a népesség 26 százaléka használja. Az ország ötvennyolc közkönyvtárát a nemzeti kulturális örökség minisztériuma által felügyelt könyvtári szolgálat (Kenya National Library Service – KNLS) működteti. A főváros, Nairobi saját hálózatot tart fenn.

Tanzánia népességét 45 millió főre becsülik (ennek alig több mint fele él városi környezetben), GDP-je 23 milliárd dollár. Az emberek 88 százaléka naponta két dollárnál kevesebbet keres, a felnőttek 73 százaléka tud írni és olvasni, a népesség 11 százaléka jut internethez. Az ország harminchét közkönyvtárának működtetéséért az oktatási és szakképzési minisztérium alá tartozó testület (Tanzania Library Services Board – TLSB) felel.

A 33,4 milliós (13 százalékban urbánus) népességű Uganda GDP-je 17 milliárd dollár. A lakosság 65 százalékának napi keresete nem éri el a két dollárt, a felnőttek 73 százaléka tud írni-olvasni, a népesség 12,5 százaléka használja az internetet. Az ország könyvtárügyének meghatározó szereplője az Ugandai Nemzeti Könyvtár. Ez támogatja és látja el könyvekkel a központi kormányzat által támogatott hu-

szonöt és a helyi közösségek által működtetett tizenhat (más forrás szerint nyolcvanegy) bibliotékát.

A 12,6 milliós népességű Zimbabweben az emberek 51 százaléka él városi környezetben. A GDP körülbelül 7,5 milliárd, az egy főre jutó éves jövedelem 460 dollár. A felnőtt ími-olvasni tudók aránya 90 százalékkal itt a legmagasabb a vizsgált országok közül. Az internethasználók azonban csak a lakosság 7,5 százalékát teszik ki. Az országban uralkodó mély politikai, gazdasági és társadalmi válságot a könyvtári és dokumentációs szolgálat (National Library and Documentation Service – NLDS) és az oktatási, sport- és kulturális minisztérium által felügyelt könyvtári rendszer is megsínyli. A közkönyvtárak száma ötven körülire tehető, a magánpénzből működőkről nem áll rendelkezésre nyilvános statisztika.

A 2011-es kutatás szerint a vizsgált könyvtárakban általában elérhetők a hagyományos könyvtári szolgáltatások, és – a rendelkezésre álló erőforrások szűkössége, a technikai feltételek hiányosságai és a fontos szakkönyvek esetenkénti hiányai ellenére is – megfelelő környezetet biztosítanak a tanuláshoz. Valamennyi megkérdezett csoportban számottevő többségben vannak azok, akik pozitívan viszonyulnak a könyvtárakhoz.

A könyvtárhasználók jellemzően tizenhat és harminc év közötti, iskolába járó vagy az iskolarendszerből frissen kikerült, egyedülálló, középosztálybeli férfiak. A könyvtárat nem látogatók között közel egyenlő arányban találhatók meg a férfiak és a nők. Általában idősebbek és kevésbé iskolázottak a könyvtárhasználóknál. Ugyanakkor ez a csoport is fontos intézménynek tartja a könyvtárat, még ha nem is a maga, hanem általában a közösség szempontjából. A könyvtárlátogatás céljaként mind a hat országban 90 százalék körül jelölték meg a tanulást. 34 százalék volt az országos, közel 30 százalék a helyi hírek iránt érdeklődők ará-

nya. Egészségügyi információkért tért be a látogatók 20, nemzetközi hírekért 15 százaléka. Nem elhanyagolható a munkalehetőségek között böngészők 12 százaléka sem. A felhasználók főleg az elektronikus dokumentumok, adatbázisok számával és minőségével, a számítógépekkel és a szoftverekkel kapcsolatban fogalmaztak meg kritikát.

A könyvtárosokkal folytatott beszélgetésekből az derült ki, hogy a kölcsönzés igen fontos szolgáltatás mind a hat ország könyvtáraitban. (A felhasználók 68 százaléka ugyanakkor tanácsért és konzultációért keresi fel az intézményt, vagyis a könyvtáros hozzáértése kulcsfontosságú tényező lehet a könyvtárak megítélésében.) A 283 megkérdezett könyvtári dolgozó 57 százaléka elégedetlen az olvasói terek nagyságával, 42 százaléka a felszereltséggel, 34 százaléka az elérhető információforrások frissességével. 30-30 százalék szerint jelent problémát a fejlesztésekre szánható pénz hiánya és a gyenge szakirodalmi ellátottság, míg 25 százalék a tapasztalt kollégák kis száma miatt panaszkodott. A könyvtárosok 38 százaléka szerint saját informatikai kompetenciái gyengék vagy elégtelenek. Ha több forrás felett diszponálnának, közel 90 százalék a berendezés modernizálására, 80-80 százalék az épület és a raktár bővítésére vagy fenntartására, 75 százalék a munkatársak továbbképzésére, 54 százalék különböző programokra költene.

A kutatásba bevont 278 helyi közigazgatási dolgozó 87 százaléka említette a könyvtárak leglényegesebb feladatai között az oktatás segítését. (A listán mindössze 31 százalékkal második a helyi érdekű hírek, információk szolgáltatása.) Megítélésük szerint a könyvtárak rendkívül fontos szerepet játszanak a gyerekek iskolarendszerű képzésének kiegészítésében, az írni-olvasni tudás terjesztésében, a felnőttek elhelyezkedési esélyeinek javításában és az alapvető egészségügyi információk közvetítésében. Ugyanakkor a megkérdezettek

45 százaléka nem vagy nem különösebben elégedett a könyvtárak által nyújtott szolgáltatások színvonalával. Elsősorban az informatikai háttérrel és a könyvtárosok kapcsolódó készségeit érték kifogások.

Az országos hatáskörű intézmények száztizenkét munkatársával készített mélyinterjúból szintén elsősorban a könyvtáraknak a gyerekek oktatásában és az írni-olvasni tudás erősítésében vitt szerepe emelkedik ki. Az intézményektől nagyobb hatékonyságot, proaktívabb hozzáállást várnak az emberek közötti online kommunikáció támogatása, az egészségügyi ismeretek terjesztése, a mezőgazdasággal összefüggő információk szolgáltatása és a kulturális rendezvények szervezése terén.

Rózsa Dávid,

a KSH Könyvtár tudományos titkára

E-mail: David.Rozsa@ksh.hu

Heaton, T. B.:

Befolyásolja-e a termékenységet a vallásosság a fejlődő országokban?

(Does Religion Influence Fertility in Developing Countries.) – *Population Research and Policy Review*. 2011. 30. évf. 3. sz. 449–465. old.

A tanulmány a fejlődő országok vallási csoportjainál vizsgálja a termékenység különbségeit. Harminc ázsiai, afrikai és latin-amerikai ország adatait alapul véve, keresztény-muszlim, illetve katolikus-protestáns összehasonlításban elemzi az 5 éven aluli gyermekek számát, figyelembe véve a fejlettségi szintet, a vallási összetételt, a társadalmi jellemzőket. A muszlimok termékenységi mutatói lényegesen jobbák a keresztényeknél, amíg a katolikus-protestáns felosztás tekintetében ez a különbség nem számottevő. A kérdés vizsgálatát megnehezíti, hogy